

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 336.77.01

JEL Classification: N20, N23

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1\(34\).75-82](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2018.1(34).75-82)

М.В. Орлик, асп.

*Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна***Зародження банківської кредитної системи в Російській імперії та Наддніпрянській Україні у другій половині XVIII – на початку XIX ст.**

У статті досліджено та проаналізовано погляди економістів XVIII ст. на проблему кредитування, акцентовано увагу на їх рекомендаціях щодо поліпшення кредитної системи. Досліджено основні економічні та історичні аспекти формування банківської системи в Російській імперії у практичній площині. Визначено й проаналізовано основні проблемні аспекти банківського кредитування. Обґрунтовано, що перспективи подальшої розробки теми еволюції кредитування полягають в аналізі взаємодій різних кредитних установ, вивченні досвіду органів влади у боротьбі із зловживаннями та незаконною діяльністю лихварів.

асигнація, гроші, кредитна система, кредит, кредитний білет, позика

М.В. Орлик, асп.

*Центральноукраїнський національний технічний університет, г. Кропивницький, Україна***Зарождение банковской кредитной системы в Российской империи и Приднепровской Украине во второй половине XVIII – в начале XIX в.**

В статье исследованы и проанализированы взгляды экономистов XVIII в. на проблему кредитования, акцентировано внимание на их рекомендациях по улучшению кредитной системы. Исследованы основные экономические и исторические аспекты формирования банковской системы Российской империи в практической плоскости. Определены и проанализированы основные проблемные аспекты банковского кредитования. Обосновано, что перспективы дальнейшей разработки темы эволюции кредитования заключаются в анализе взаимодействий различных кредитных учреждений, изучении опыта органов власти в борьбе с злоупотреблениями и незаконной деятельностью ростовщиков.

ассигнация, деньги, кредитная система, кредит, кредитный билет, заём

Постановка проблеми. Кредитування займає важливе місце в соціально-економічному розвитку більшості країн. Актуальність питань кредитування зростає з кожним роком, що пояснюється прагненням бізнесу до залучення додаткових фінансових ресурсів, а фізичних осіб – до зростання рівня життя. Водночас активізація кредитування є економічно важливою і вигідною не лише для позичальників, а й для банківських установ та для стабілізації й розвитку економіки держави загалом. Його роль сьогодні значно зростає і в Україні, незважаючи на фінансово-економічну нестабільність та погіршення макроекономічних показників.

Разом з тим, кожному історичному етапу становлення незалежної України відповідають певні особливості розвитку банківської системи в цілому та банківського кредитування, зокрема, дослідження яких дозволяє виявити фактори, які визначали організацію та умови надання банківських послуг. Отже, дослідження історичних аспектів і специфіки зародження та розвитку банківського кредитування в різних регіонах України є важливим при розробці концепції подальшого розвитку банківської системи України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Важливі аспекти питання теорії кредитування XVIII та XIX ст. представлені в наукових працях таких відомих дослідників фінансів та кредиту: М. Бунге «Основания политической экономии» [2], «Теория кредита» [3], А. Смит «Добробут націй. Дослідження про природу добробуту націй» [17].

Питання формування та еволюції кредитування в російській імперії досліджували П. Мігулін «Наша банковая политика (1728 – 1903)» [9], О. Гур'єв «Очерки развития кредитных учреждений в России» [5], І. Гиндин «Русские коммерческие банки: из истории финансового капитала в России» [7], «Банки и промышленность в России» [6], «Государственный банк и экономическая политика царского правительства» [8], М. Чулков «Историческое описание российской коммерции» [19].

Однак, питання еволюції кредитування в Наддніпрянській Україні, яка в досліджуваній період входила до складу Російської імперії, висвітлені недостатньо. Проблематика теорії як державного, так і комерційного кредиту не втратила практичного застосування і в сучасних умовах. Більше того, широкий період дослідження проблеми дозволяє на основі історичного досвіду прогнозувати та моделювати майбутній розвиток сучасної кредитної системи України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження банківської кредитної системи в Наддніпрянській Україні на етапі зародження банківської системи в Російській імперії в другій половині XVIII ст. та аналіз наукової думки сучасників досліджуваної епохи.

Виклад основного матеріалу. Один із фундаторів економічної теорії А. Сміт у своїй праці «Добробут націй. Дослідження про природу добробуту націй» розглядає гроші, надані в ренту як особливий капітал, котрий з одного боку дає прибуток кредитору, а з іншого – дає необхідні фінансові ресурси позичальнику для розвитку або стабілізації роботи його підприємства. Автор виділяє в окрему групу споживчі кредити та визначає їх як прояв марнотратства. Цю позицію відомий економіст обґрунтовує тим, що гроші, витрачені на задоволення споживчих потреб, не принесуть дивідендів, тому дані зобов'язання або зменшуватимуть доходи в майбутньому, або спонукатимуть до зменшення кількості нерухомого майна у позичальника. Також в окрему категорію А. Сміт відносить землевласників та зазначає: «Єдина категорія людей, котрим зазвичай позичають гроші, не очікуючи, що вони дадуть їм якесь прибуткове використання, – це землевласники, що позичають під заставу своїх маєтків» [17, с. 215]. Основною причиною такого явища було те, що землевласники зазвичай робили позики для сплати зобов'язань за попередніми боргами перед лихварями.

Важливий доробок в аспекті розуміння економічної думки XVIII ст. щодо тогочасних кредитних і комерційних відносин зробив М. Д. Чежов. Дослідник у працях, присвячених історії комерції в Російській імперії, описав економічне середовище та фінансову систему Російської імперії за період від Петра I до Катерини II та визначив, що кредитування в Російській імперії в період до створення перших банків здійснювалося через «Комерц-колегії», а під терміном «кредити» розумілися позики, спрямовані на стимулювання торгівлі з іноземними контрагентами та іншої комерційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги у проведенні ярмарок. Акцентовано, що кредити видавалися на сплату укладених договорів на підставі торговельних записок [20, с. 130]. Водночас унаслідок відсутньої банківської системи була ускладнена система повернення кредитів, оскільки, взявши позику в одній колегії, позичальник не міг повернути борг до іншої колегії. Проте автор зауважував, що кредитування часто здійснювалося на основі самокредитування – це коли крупні ремісники і купці надавали товар під реалізацію з розстрочкою оплати більш дрібним торговцям [19, с. 226]. Таким чином, в ті часи в Російській імперії не приділялася увага питанням кредитування – проблеми пошуку фінансових ресурсів мали вирішуватися купцями і промисловцями самостійно, що спонукало їх до створення певного роду кредитних відносин, які б могли стимулювати попит на їх товари.

Для економіки Російської імперії друга половина XVIII ст. стала відправною точкою у розвитку не лише банківництва, а й зародження кредитної системи. Звісно, не можна стверджувати, що кредитування до виникнення перших російських банків в імперії не було. Але для уряду тогочасної Російської імперії це була справжня інновація, яка хоч із запізненням майже в 5 століть, але все ж дісталась імперії.

Досить цікавим є те, що процес зародження банківської кредитної системи в Російській імперії відрізнявся від західноєвропейського. Якщо в останніх перші банки створювалися на основі приватного капіталу, то російські банки від початку були державними, а відтак і максимально негнучкими.

Першим банком, який відповідно до імперського законодавства міг здійснювати кредитну діяльність, став у травні 1754 р. Державний Позиковий банк [10, с. 87], котрий через специфіку своєї роботи також мав назву Дворянський банк. У цей період єдиною

альтернативою для отримання кредитних коштів були лихварі, котрі надавали позики під високі відсотки 12 – 20% [10, с. 87]. Зазначений банк надавав короткострокові кредити на суми від 500 до 10000 руб. строком до одного року під 6% річних під заставу маєтності, золота, срібла, діамантів та перлів [10, с. 87]. Цим же указом було засновано відділення цього банку в Санкт-Петербурзі та Москві. При цьому, якщо позичальник займав кошти у відділенні банку Санкт-Петербургу, то повертати борг мав виключно у відділення за місцем отримання позики. Слід відзначити, що під заставу приймалися маєтки, землі та села виключно із селянами та дворовими людьми у співвідношенні 500 руб. за кожні 50 осіб чоловічої статі. Проте в перших редакціях указу містились дуже лояльні статті відносно позичальників, а саме: «а станет просить на такое ж время, как в первом обязательстве написано, а не болем году, тога взять с него со всей же займаной суммы считая на год наперед под те же проценты с рубля» [10, с. 89]. При цьому перекредитування відбувалося під теж саме майно. На практиці ж позичальник, сплативши в кінці року 6% за перший рік користування кредитом та сплативши відразу 6% за наступний рік, міг відтермінувати час погашення ще на рік. Такою послугою без штрафних санкцій та без відчуження майна позичальник міг скористатися двічі за одним договором, а це означало, що фактично короткостроковий річний кредит перетворювався на довгостроковий: «а более трех лет уже конечно не выдавать» [10, с. 90]. У разі, якщо по закінченню третього терміну позичальник не повертав кошти, то закладене майно продавалося через аукціон. У випадку, якщо продаж майна через аукціон приніс більше коштів ніж позичальник винен, то надлишок повертався останньому [10, с. 90]. Якщо в результаті аукціону коштів було недостатньо для погашення боргу, то продавалося й інше майно позичальника, яке знаходилося в його власності.

У 1754 р. було створено Комерційний банк [21, с. 270] із капіталом в 500.000 руб. Основними клієнтами цього банку було купецтво. Кредити надавалися на 1 рік за кредитною ставкою 6 % річних, під заставу товарів, золота, срібла, а також на підставі свідоцтв та атестатів магістратів, котрі були своєрідними поручительствами. При цьому, умови надання кредитів (позик), у Комерційному банку були запозичені у Дворянського банку. Основною проблемою банку був фатальний прорахунок, закладений в самому законодавстві, котрий давав право позичальникові без ніяких санкцій відстрочувати повернення вкладів і цим самим переводити їх із рангу короткострокових у довгострокові, що в подальшому призвело до знекровлювання банку та його ліквідації у 1762 р. [21, с. 270].

Зазначені банки хоч і започаткували практику банківського кредитування, але все ж залишалися певні недоліки. По-перше, кредит не був доступний для всіх заможних верств населення, котрі його потребували. По-друге, поширювалися зловживання з отриманням кредитів дворянами, які передавали зазначені кошти лихварям для подальшого надання цих грошей у борг під значно вищі відсотки. Ситуацію намагався виправити генерал П. І. Шувалов, котрий запропонував створити Мідний банк, фінансовим капіталом якого мали стати карбовані монети із застарілих або трофейних гармат [22, с. 162].

У липні 1758 р. такий банк був заснований. Цей банк також мав відсоткову ставку за кредитами 6% річних. Термін кредитування становив 1 рік із можливістю продовження його додатково до 3-х років. Загалом, було створено два відділення цього банку в Москві та Санкт-Петербурзі. Одним із завдань Мідного банку було не лише залучення нових позичальників та вкладників, а й більш ширше залучення в грошовий обіг мідних монет [9, с. 2]. Початковий ресурс для кредитної діяльності цього банку складав 2 млн. руб. в мідній монеті. Мідний банк мав право кредитувати як дворян, так і купецтво на тих самих умовах, що й у Дворянському банку. А вклади приймалися на рівних правах для обох зазначених категорій населення [11, с. 245]. У разі, якщо позичальник не бажав отримувати кредитні кошти у мідній монеті, то йому надавався «походной и расходный лист», який передавався у Головний банк, де він міг отримати кошти в потрібному номіналі. Проте Мідний банк продовжував здійснювати кредитування переважно в мідній монеті, а позичальник був зобов'язаний повернути борг у пропорції не менше 75% срібною монетою [18, с. 87].

Паралельно в березні 1760 р. за ініціативою П. І. Шувалова було створено Артилерійський банк, котрий також здійснював операції з мідними монетами. Цьому банку також було надано права карбування коштів із застарілих гармат, які в подальшому спрямовувалися на кредитування промисловців та дворян [14, с. 437]. Оскільки емісія мідних грошей не регулювалася і не контролювалася законодавчо, то за період діяльності цих банків було викарбовано приблизно 8,5 млн. рублів, що ледь не призвело до чергової фінансової кризи в імперії. У результаті чого, відповідно до Указу Петра III, Артилерійський банк в 1762 р. припинив емісію нових грошей, а в 1763 р. був ліквідований разом із Мідним банком [18, с. 88].

У 1768 р. було створено Асигнаційний банк у Москві та Санкт-Петербурзі, котрим було надано виключне право на емісію асигнацій в обмеженій кількості – до 5 млн. руб. У кожному з відділень цього банку було сформовано розмінні фонди у розмірах по 0,5 млн. руб. мідними монетами та 1 млн. асигнаціями. Для підвищення довіри до нових асигнацій у державну казну приймалися податки саме асигнаціями, котрих мало бути не менше 5% від загальної суми сплачених податей [9, с. 2]. На початку свого існування цей банк приносив значні прибутки: в 1771 р. прибуток від баку склав 10,7 млн. руб., що становило майже 11% від загального доходу держави [1, с. 92–98]. У 1774 р. через Асигнаційний банк було випущено в обіг 20 млн. руб. асигнаціями. Згодом у 1781 р. були відкриті відділення цього банку і на території сучасної України [12, с. 302], а саме в м. Києві, Ніжині та Харкові. За 1781-1786 рр. загальна сума випущених асигнацій склала 46 219 250 руб.

Проте, як зазначав відомий економіст П. Мігулін, ситуація із курсом ще залишалася стабільною, незважаючи на стрімку емісію [9, с. 5]. Фактично, цей банк держава використовувала для латання бюджетних «дірок» і поступово нарощувала емісію. Вже в 1787 р. було випущено асигнацій на суму 50 млн. руб. із подальшим зростанням асигнаційної маси до 100 млн. руб. (рис.1).

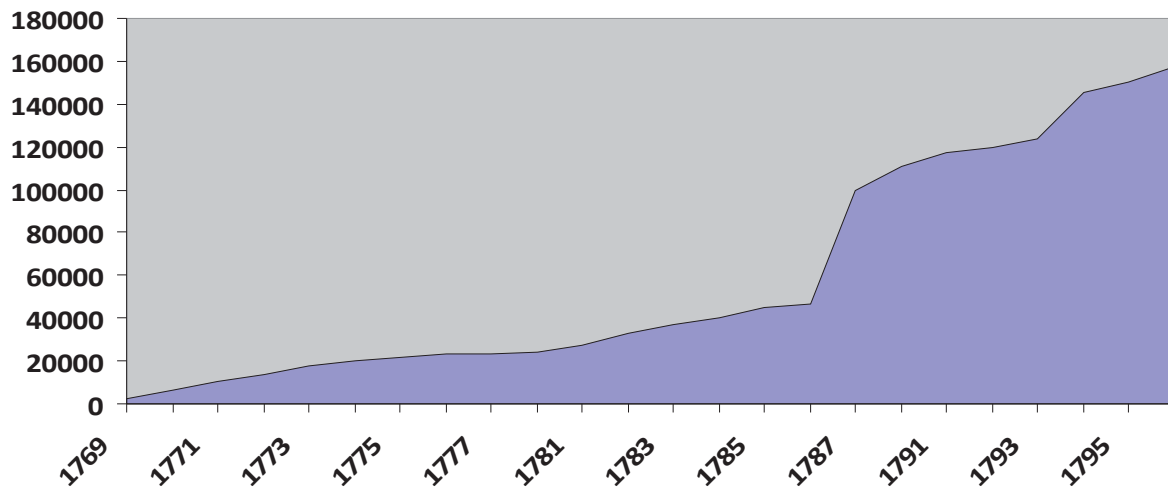

Рисунок 1 - Динаміка емісії асигнацій (1769-1796 рр.), тис. руб.

Джерело: побудовано автором з використанням [4, с. 49]

Саме питання випуску в обіг асигнацій сприяло створенню в 1786 р. Державного Позикового банку, котрий мав тісну співпрацю з Асигнаційним банком. Для кредитування дворянства Позиковому банку було надано 22 млн. руб. та 11 млн. руб. для кредитування міст. Основними умовами кредитування були такі: для дворянства комісія складала 5%

річних та 3% в погашення тіла кредиту строком до 20 років, а для міст 4% і ті ж 3% на погашення тіла кредиту строком до 22 років [13, с. 616]. Незважаючи на стрімку інфляцію, викликану постійними війнами та намаганням Російської імперії вирішити свої економічні проблеми емісією все нових асигнацій, банк продовжував своє існування аж до реформи Олександра II.

Наприкінці правління Катерини II у Воронежі був створений перший в Російській імперії Воронежський банк, котрий практикував надання позик, користуючись кредитними білетами. Згодом, вже за правління Павла I, в Російській імперії був створений Допоміжний банк для дворян (1798 р.), в якому продовжили практику кредитування спеціальними кредитними білетами, що мали назву «Особые билеты» номіналом в 500 руб. Кредити цим банком надавалися терміном на 25 років. Як зазначив П. Мігулін, основною ціллю новоствореного банку була допомога дворянству позбутися боргів перед лихварями, котрі на кабальних умовах надавали їм позики [9, с. 12]. Проте банк проіснував менш ніж півтора року і був ліквідований у травні 1799 р. За такий короткий час банком було видано довгострокових позик на загальну суму 60 млн. руб., які на час припинення діяльності банку не були погашені. Для погашення зобов'язань за цими кредитами в 1802 р. була сформована особлива двадцятирічна комісія.

Необхідно відмітити, що на етапі зародження банківську систему переслідували невдачі. Причини були різні:

- постійні відстрочки для позичальників, що призводило до дефіциту оборотного капіталу в банках;
- надлишковий випуск монет та асигнацій, наслідком чого стала стрімка інфляція.

З метою поліпшення ситуації урядом Катерини II вживалося ряд заходів. Так, було прийнято зміни, що ускладнювали певні зловживання, зокрема: заборонили надавати відстрочки по крейдитах та надавати кредити під поручительські грамоти магістратів відповідно до яких у разі несплати по кредиту борг стягувався не з позичальника, а з власності міста [15, с. 163]. Також не припинялася дискусія в наукових колах стосовно стримування росу інфляції. Так, український учений, засновник Харківського університету В. Каразін запропонував зняти мораторій на продаж землі, що, на його думку, могло б вирішити проблеми інфляції асигнацій. За його словами, це дозволило б царату розрахуватися із зовнішніми кредиторами та забезпечити асигнації валютними резервами [16, с. 19].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що перші спроби урядів Російської імперії у сфері банківського кредитування мали певні труднощі, котрі негативно позначалися на економіці держави. Основні проблеми, які з'явилися у банківському секторі економіки, були нерідко пов'язані із жорстким державним регулюванням, вузькими рамками для саморегуляції та непродуманістю впроваджених реформ. Банки, як один із основних елементів економіки, мають швидко реагувати на економічні та політичні тренди, а надмірний тиск з боку держави призводив до банкрутства перелічених вище банків. Суттєвою проблемою також стала відсутність зацікавленості керівників банків у розвитку та просуванні своїх установ, що в подальшому спонукало останніх до корупційних зловживань. Не менш важливою проблемою для розвитку банківського кредитування в Російській імперії XVIII ст. була слабка власна економічна школа та ігнорування світової практики з проблем кредитування.

Перспективи подальшої розробки теми еволюції кредитування мають місце в контексті аналізу взаємодій різних кредитних установ. Також потребує особливої уваги вивчення досвіду органів влади у боротьбі із зловживаннями та незаконною діяльністю лихварів.

Список літератури

1. Бугров А. В. Ассигнационный банк в 1786 - 1818 годах [Текст] / Александр Владимирович Бугров // Банковский вестник. – 2008. – №7. – С. 92–98.

2. Бунге, Н.Х. Основания политической экономии [Текст] / Николай Христофорович Бунге. – Киев : Унив. тип., 1870. –136 с.
3. Бунге Н.Х. Теория кредита [Текст] / Николай Христофорович Бунге. – Киев : Унив. тип., 1852. –312 с.
4. Блюх И. С. Финансы России XIX века [Текст] / Иван Станиславович Блюх. – С.-Пб: Общественная польза, 1882. – 295 с.
5. Гурьев А. Н. Очерк развития кредитных учреждений в России [Текст] / Гурьев, Александр Николаевич – М.: Книга по Требованию, 2012. – 258 с.
6. Гиндин И. Ф. Банки и промышленность в России : к вопросу о финансовом капитале в России [Текст] / Иосиф Фролович Гиндин. – Москва; Ленинград: АО "ПРОМИЗДАТ", 1927. – 207 с.
7. Гиндин И. Ф. Русские коммерческие банки: из истории финансового капитала в России [Текст] / Иосиф Фролович Гиндин. – М.: Госфиниздат, 1948 – 453 с.
8. Гиндин И. Ф. Государственный банк и экономическая политика царского правительства (1861-1892 гг). [Текст] / Иосиф Фролович Гиндин. – М.: Госфиниздат, 1960. – 415 с.
9. Мигулин П. П. Наша банковская политика 1729-1903 [Текст] / Петр Петрович Мигулин. – Харьков: Печатное дело, 1904. - 439 с.
10. Об учреждении Государственного заемном Банка; о порядке выдачи из онаго денегъ: Закон РИ от 13 мая 1754 г. № 10235 // Полное собрание законов Российской Империи (далее ПСЗ РИ). – С.-Пб.: Гос. тип., 1830. – Т. 14. – Собр. I. – С.87–104.
11. Об учреждении в Санкт-Петербурге и Москве банковых Контор для обращения внутри России медных денег; о дозволении Капиталистам во всех банках отдавать деньги для приращевания процентами, и о правилах раздачи оных на векселя и приема в банк: Закон РИ от 21 июля 1758г. № 10863 // ПСЗ РИ. – С.-Пб: Гос. тип., 1830. – Т. 15. – Собр.1. – С. 244–246.
12. Об учреждении Банковых Контор в Новгороде, Пскове, Твери, Нежине, Киеве, Курске, Харькове, Тамбове, Орле и Туле: Закон РИ от 9 ноября 1781г. № 15275 // ПСЗ РИ. – С.-Пб: Гос. тип., 1830. – Т. 21. – Собр.1. – С. 302–303.
13. Об учреждении Государственного Заемного Банка: Закон РИ от 28 июля 1786г. № 16407 // ПСЗ РИ. – С.-Пб: Гос. тип., 1830. – Т. 22. – Собр.1. – С. 614–628.
14. Об учреждении при Артиллерийском и Инженерном корпусах банка на счет сумм накаплиющихся от передела медных пушек в деньги и из прочих по сим ведомостям доходов: Закон РИ от 10 марта 1760 г. № 11037 // ПСЗ РИ. – С.-Пб.: Гос. тип., 1830. – Т. 15. – От.1. – С.437.
15. Об наложении запрещения на имения, по требованию Банковых Контор, на то только число душ, которое отдано в залог: Закон РИ от 17 февраля 1763г. № 11760 // ПСЗ РИ. – С.-Пб: Гос. тип., 1830. – Т. 16. – Собр. 1. – С.163.
16. Скоморович І. Г. Погляди українських вчених на проблеми функціонування грошової системи зі стародавніх часів до середини ХІХ століття [Текст] / Ірина Георгіївна Скоморович // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С .16–23.
17. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу добробуту націй [Текст] / Адам Сміт. – Київ: Port-Royl, 2001. – 596 с.
18. Тульев В. И. История денег России с X века до наших дней [Текст] / Володимеру Иванович Тульев. – Москва: Эскимо, 2014. – 208 с.
19. Чулков М. Д. Историческое описание Российской коммерции при всех портах и границах [Текст] / Михаил Дмитриевич Чулков. – Москва: Универ. тип., 1785. – Т. III. – Книга I. – 632 с.
20. Чулков М. Д. Историческое описание Российской коммерции при всех портах и границах [Текст] / Михаил Дмитриевич Чулков. – Москва: Универ. тип., 1785. – Т. IV. – Книга III. – 549 с.
21. Яснопольский Л. Н. Зачатки коммерческого банковского кредита в России [Текст] / Леонид Николаевич Яснопольский // Банковая энциклопедия: в 2 т. / под ред. проф. Л. Н. Яснопольского. – К.: Тип. Киевской 2-й артели, 1914–1916. – Т. I. (Коммерческие банки). – С. 269–336.
22. Orlyk M. The Copper Bank in the Banking and Credit System of the Russian Empire in the Second Half of the XVIII Century. [Text] / Mikhailo Orlyk. // The Fourth International Congress of Numismatics After Second World War “100 Years Since Great Unification of Alba Iulia in 1 December 1918”. Abstracts of the Papers. (Brasov 10-15 octombrie 2018). – P.162.

References

1. Bugrov, A.V. (2008). Assignacionnyj bank v 1786 - 1818 godah [Assignment Bank in the years 1786 - 1818]. *Bankovskij vestnik - Bank messenger*, 7, 92–98 [in Russian].
2. Bunge, N.H. (1870). *Osnovaniya politicheskoy jekonomii [The foundations of political economy]*. Kiev: Univ. tip. [in Russian].
3. Bunge, N.H. (1852). *Teoriya kredita [Credit theory]*. Kiev: Univ. tip. [in Russian].
4. Blioh, I.S. (1882). *Finansy Rossii XIX veka [Finance of the XIX century Russia]*. S.-Pb: Obshhestvennaja pol'za [in Russian].
5. Gur'ev, A.N. (2012). *Oчерk razvitiya kreditnyh uchrezhdenij v Rossii [Essay on the development of credit institutions in Russia]*. M.: Kniga po Trebovaniju [in Russian].

6. Gindin, I.F. (1927). *Banki i promyshlennost' v Rossii : k voprosu o finansovom kapitale v Rossii [Banks and industry in Russia: on the issue of financial capital in Russia]*. Moskva; Leningrad: AO "PROMIZDAT" [in Russian].
7. Gindin, I.F. (1948). *Russkie kommercheskie banki: iz istorii finansovogo kapitala v Rossii [Russian commercial banks: from the history of financial capital in Russia]*. M.: Gosfinizdat [in Russian].
8. Gindin, I.F. (1960). *Gosudarstvennyj bank i jekonomicheskaja politika carskogo pravitel'stva (1861-1892 gg). [The State Bank and the economic policy of the tsarist government (1861-1892)]*. M.: Gosfinizdat [in Russian].
9. Migulin, P.P. (1904). *Nasha bankovskaja politika 1729-1903 [Our banking policy is 1729-1903]*. Har'kov: Pechatnoe delo [in Russian].
10. Ob uchrezhdenii Gosudarstvennogo zaemnom Banka; o porjadke vydachi iz onago deneg#: Zakon RI ot 13 maja 1754 g. № 10235 [On the establishment of the State Loan Bank; on the procedure for issuing money from Onago: RI Law of May 13, 1754 No. 10235]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 14, I, 87–104*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
11. Ob uchrezhdenii v Sankt-Peterburge i Moskve bankovyh Kontor dlja obrashhenija vnutri Rossii mednyh deneg; o dozvolenii Kapitalistam vo vseh bankah otdavat' den'gi dlja prirashhevanija procentami, i o pravilah razdachi onyh na vekselja i priema v bank: Zakon RI ot 21 ijulja 1758g. № 10863 [On the establishment in St. Petersburg and Moscow of bank offices for circulation of copper money within Russia; on the permission of the Capitalists in all banks to give money for the increment of interest, and on the rules of the distribution of these on promissory notes and admission to the bank: RI Law of July 21, 1758. No. 10863]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 15, I, 244–246*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
12. Ob uchrezhdenii Bankovykh Kontor v Novgorode, Pskove, Tveri, Nezhine, Kieve, Kurske, Kharkove, Tambove, Orle i Tule: Zakon RI ot 9 noiabria 1781g. № 15275 [On the establishment of Bank Offices in Novgorod, Pskov, Tver, Nejin, Kiev, Kursek, Kharkiv, Tambov, Orel and Tula: RI Law of November 9, 1781. No. 15275]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 21, I, 302–303*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
13. Ob uchrezhdenii Gosudarstvennogo Zaemnogo Banka: Zakon RI ot 28 ijulja 1786g. № 16407 [On the establishment of the State Loan Bank: Law of the Republic of Ingushetia of July 28, 1786. № 16407]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 22, I, 614–628*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
14. Ob uchrezhdenii pri Artillerijskom i Inzhenernom korpusah banka na schet summ nakoplajushhihsja ot peredala mednyh pushek v den'gi i iz prochih po sim vedomostjam dohodov: Zakon RI ot 10 marta 1760 g. № 11037 [On the establishment of the Bank's Artillery and Engineering Corps to the account of the amounts accumulated from handed over copper cannons to money and from other income statements: RI Act of March 10, 1760 No. 11037]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 15, I, 437*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
15. Ob nalozhenii zapreshhenija na imenija, po trebovaniju Bankovyh Kontor, na to tol'ko chislo dush, kotoroe otdano v zalog: Zakon RI ot 17 fevralja 1763g. № 11760 [On the imposition of a ban on estates, at the request of the Bank Corporations, only on the number of souls pledged: RI Act of February 17, 1763. № 11760]. *Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj Imperii - Full Collection of the Laws of the Russian Empire, Vol. 16, I, 163*. S.-Pb.: Gos. tip. [in Russian].
16. Skomorovych, I.H. (2014). Pohlyady ukrajinskykh vchenykh na problemy funktsionuvannya hroshovoyi systemy zi starodavnikh chasiv do seredyiny XIX stolittya [The views of Ukrainian scientists on the problems of functioning of the monetary system from the ancient times to the middle of the XIX century]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy, 1, 16–23* [in Ukrainian].
17. Smit, A. (2001.) *Dobrobut natsiy. Doslidzhennya pro pryrodu dobrobutu natsiy [Welfare of nations. Research on the nature of the welfare of nations]*. Kyiv: Port-Royl. [in Ukrainian].
18. Tul'ev, V.I. (2014). *Istorija deneg Rossii s X veka do nashih dnei [The history of Russian money from the X century to the present day]*. Moskva: Jeskimo [in Russian].
19. Chulkov, M.D. (1785). *Istoricheskoe opisanie Rossijskoj kommercii pri vseh portah i granicah [Historical description of Russian commerce with all ports and borders]*. (Vol. III, B. I.). Moskva: Univer. tip. [in Russian].
20. Chulkov, M.D. (1785). *Istoricheskoe opisanie Rossijskoj kommercii pri vseh portah i granicah [Historical description of Russian commerce with all ports and borders]*. (Vol. IV, B. III.). Moskva: Univer. tip. [in Russian].
21. Jasnopol'skij, L.N. (Eds.). (1914–1916.). *The beginnings of a commercial bank loan in Russia Bank Encyclopedia: 2 tons.* (Vol. 1). K.: Tip. Kievskoj 2-j arteli.
22. Orlyk, M. (2018). The Copper Bank in the Banking and Credit System of the Russian Empire in the Second Half of the XVIII Century. The Fourth International Congress of Numismatics After Second World War: *100 Years Since Great Unification of Alba Iulia in 1 December 1918 (October 10-15 2018)*. (P. 162.) Brasov [in English].

Mikhailo Orlyk, Postgraduate

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The Genesis of Banking Credit System of Russian Empire and Pridneprovskyi Ukraine in the Second Half of XVIII - the Beginning of the XIX

Lending plays an important role in the socio-economic development of the most countries. The urgency of lending issues is increasing every year, owing to the desire of the business to attract additional financial resources, and individuals to increase living standards. At the same time, activation of lending is economically important and beneficial not only for borrowers, but also for banking institutions and for stabilizing and developing the country's economy as a whole. His role today is growing significantly in Ukraine, despite the financial and economic instability and the deterioration of macroeconomic indicators.

The purpose of the research is to study banking and credit system in the Dnieper Ukraine at the initial stages of the banking system in the Russian Empire in the second half of the XVIII century and an analysis of the scientific thought contemporaries of the studied era.

It was found, that the first attempts by the governments of the Russian Empire in the area of bank lending had certain difficulties that negatively affected the state's economy. The main problems that have emerged in the banking sector of the economy were often related to rigid State regulation, narrow confines of self-regulation and poorly conceived reforms that were carried out. Banks as one of the key elements of the economy should react quickly to economic and political trends, and undue state pressure has led to the bankruptcy of the above banks. A significant problem was the lack of interest of the bank's managers in developing and promoting their institutions, which in the future prompted them to abuse of corruption. No less important problems for the development of bank lending in the Russian Empire of the XVIII century were its weak economic school and ignoring global practice in lending.

appropriation, money, credit system, credit, credit card, loan

Одержано (Received) 11.12.2018

Прорецензовано (Reviewed) 18.12.2018

Прийнято до друку (Approved) 20.12.2018